

Asya Studies

Akademik Sosyal Araştırmalar / Academic Social Studies

Year: 9, Number: 34, p. 127-136, Winter 2025

Antalya'nın Gazipaşa İlçesinde Geleneksel Sağaltma Ocakları Üzerine Bir İnceleme*

A Study on Traditional Healing Ocaks in Gazipaşa District of Antalya

ISSN: 2602-2877 / E-ISSN: 2602-263X

Araştırma Makalesi
Research Article

Makale Geliş Tarihi
Article Arrival Date
16 / 10 / 2025

Makale Kabul Tarihi
Article Accepted Date
26 / 12 / 2025

Makale Yayın Tarihi
Article Publication Date
31 / 12 / 2025

Asya Studies

Doç. Dr. Yavuz Uysal
Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi,
Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Anabilim
Dalı
yavuz.uysal@alanya.edu.tr
ORCID: 0000-0000-0000-000?

* Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır.
Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır.
Bu makale, için etik kurul onayı
gerekmemektedir.

Öz

Bu çalışma, Antalya'nın Gazipaşa ilçesinde günümüzde varlığını sürdüren sağaltma ocaklarını ve bu ocaklarda uygulanan geleneksel tedavi yöntemlerini incelemektedir. Araştırma, nitel araştırma yaklaşımı çerçevesinde; doğal ortamda gerçekleştirilen gözlemler, sağaltma uygulamalarına ilişkin anlatılar ve kültürel derleme sürecine dayalı olarak yürütülmüştür. Çalışma kapsamında Gazipaşa merkez ve kırsal yerleşimlerinde tespit edilen sağaltma ocakları, tedavi ettikleri rahatsızlık türleri ve uyguladıkları yöntemler bakımından ele alınmıştır. Araştırmada boğaz kaldırma, yılcıkcık, temriye, kurşun dökme, siğil, topuk diken, köstek kesme, göbek düşmesi, kalça ağrısı (tenge) ve kırık-çıkık gibi rahatsızlıklara yönelik sağaltma pratikleri tespit edilmiştir. Tedavi süreçlerinde dua, niyaz ve muska gibi sözlü unsurların yanı sıra tereyağı, sabun, zeytinyağı, keçi kılı ve taş gibi çeşitli maddi araçların kullanıldığı görülmüştür. Ayrıca masaj, ovma, vakumlama, bıçakla sembolik kesme ve kurşun dökme gibi yöntemler sağaltma sürecinin önemli unsurlarıdır. Elde edilen bulgular, Gazipaşa'da modern sağlık hizmetlerine erişimin mümkün olmasına rağmen halkın geleneksel sağaltma ocaklarına başvurmaya devam ettiğini göstermektedir. Ocaklılık geleneğinin el verme yoluyla kuşaktan kuşağa aktarılması, bu pratiklerin yalnızca tedavi amaçlı değil, aynı zamanda kültürel süreklilik ve sosyal dayanışma açısından da önemli bir işlev üstlendiğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Gazipaşa, Halk Hekimliği, Ocak, Sağaltma, Tedavi Yöntemleri

Abstract

This study examines the traditional healing ocaks that continue to exist in the Gazipaşa district of Antalya and the treatment methods practiced within these institutions. The research was conducted within the framework of qualitative research, based on naturalistic observation, narratives related to healing practices, and cultural documentation. Healing ocaks identified in the central and rural areas of Gazipaşa were analyzed in terms of the types of ailments treated and the methods applied. The study documents healing practices related to ailments such as tonsillitis (boğaz kaldırma), rheumatic pain (yılcıkcık), skin rashes (temriye), lead pouring for the evil eye, warts, heel spurs, delayed walking in children (köstek kesme), navel displacement, hip pain (tenge), and bone fractures and dislocations. The findings indicate that verbal elements such as prayers, invocations, and charms are used alongside material components including butter, soap, olive oil, goat hair, and stones. Techniques such as massage, rubbing, cupping, symbolic cutting with a knife, and lead pouring are integral to the healing process. The results demonstrate that despite access to modern medical services, local people in Gazipaşa continue to seek traditional healing ocaks. The transmission of healing knowledge through the practice of "handing down" (el verme) highlights the role of ocaks not only as therapeutic spaces but also as institutions that sustain cultural continuity and social solidarity.

Keywords: Gazipaşa, Folk Medicine, Traditional Healing, Ocak Practices, Ethnomedicine

Atıf Bilgisi / Citation Information

Uysal, Y. (2025). Antalya'nın Gazipaşa ilçesinde geleneksel sağaltma ocakları üzerine bir inceleme. *Asya Studies*, 9(34), 127-136. <https://doi.org/10.31455/asya.1804719>

GİRİŞ

Geçmişten günümüze insanlık tarihine bakıldığında kuşkusuz insanlığın hayatta kalmak için verdiği mücadeleyi görürüz. İnsanların tıbbın henüz gelişmediği dönemlerde keşfiyle başlayıp günümüzde devam eden iyileştirme anlamına gelen sağaltmalar uygulanır. Uygulayan kişilere de ocak ya da ocaklı denilmiştir. Zengin bir mitolojik mahiyet taşıyan ocak, Türk kültür sisteminde kutsallık arz eden önemli anlayışlardan biridir. Ocak sistemi, ateş ve atalar kültü ile bağlantılıdır. Ateş ve ocak birlikteliği, ikisinin de aynı anlamda kullanılmasında etkin rol oynamıştır. Ülkemizde birçok araştırmacı tarafından çalışmalarına konu edinilen *ocak* kavramı, her zaman *ateş* kavramıyla birlikte değerlendirilmiş ve daha sonra bu iki kavram aile olgusu ile birlikte anılmaya başlanmıştır. Türk kültüründe başlangıçta kutsallık atfedilen varlık, atalar veya tanrı tarafından verilen ateştir. Zaman içerisinde ateşle birlikte, ateşin yakıldığı yer olan ocağa da kutsiyet atfedilerek “aile ocağı” büyük bir önem kazanmış ve onun etrafında birtakım mit ve ritüeller oluşmuştur. Bunun sonucunda “aile ocağı”nın bulunduğu yer ve özellikle ev de kutsallık kazanmıştır. Yani başlangıçta sadece ateşe kutsallık yüklenip saygı gösterilirken, zamanla ateşin yanı sıra “aile ocağı” na da kutsallık atfedilip saygı gösterilmeye başlanmıştır (Ekici-Öger, :1357-1367). Ocak kültü ile aile kavramını bütünleştiren İnan, “*Ateş ruhuna hitaben okunan şaman ilahilerinden anlaşıldığına göre aile ocağı kültü ile ateş kültü birbirinden ayırt edilemez. Aynı zamanda ocak kültü, atalar kültüyle bağlıdır. Şaman dualarında “atalarımızın yaktığı ocak” ifadesine yer verilir.*” şeklinde bir acıkma ile konuyu ayrılmaz bir bütün olarak değerlendirmiştir (İnan, 1986: 68). Bu inanışlardan hareketle Anadolu’da ocak kültü etrafında “Odu ocağı sönesice, ocağında incir ağacı bitsin, dölü ocağı onmayasica.” gibi kargışlar ve “Allah ocağına hayırlısını versin.” (Bulut, 2012: 1127, 1134) gibi alkışlar ortaya çıkmış ve etki alanını bu çerçevede genişletmiştir.

Çalışma konumuzu oluşturan sağaltma ve tedavi yöntemleri, dolayısıyla halk hekimliği uygulamaları ocaklı olma ile doğrudan bağlantılıdır. Halk hekimliğinde "ocak", çeşitli hastalıkları tedavi etme yetisine sahip olan aile ve bu ailenin hastalık tedavi etmekle görevli kişileri anlamında kullanılmaktadır. Özellikle geleneksel kültürün hâkim olduğu yerlerde, birtakım hastalıklar için doktora gitmeden ocağa giden ya da doktorda şifasını bulamayıp ocağa müracaat eden, hastalıklarının şifasını ocaklarda arayan pek çok insan vardır. Hatta günümüzde şehir ortamında yaşayan ve ocakların şifa yetisine inanıp buralara giden insan sayısı da az değildir. Halk hekimi vazifesi gören bu ocakların dışında çeşitli hastalıkların şifası için gidilen ve kutsal mekânlar olarak görülen yatırlar, su kaynakları, ağaçlar, taş ve kayalar da *ocak* olarak adlandırılmaktadır (Kumartaşlıoğlu, 2016:177). Ocak ve ocaklı kavramlarını halk hekimliği ekseninde değerlendiren Acıpayamlı, “*Türk halkının hakiki doktorları bunlardır. Her hastalığın ayrı bir ocağı vardır: Sıtma ocağı, kuduz ocağı, sarılık ocağı... Gibi. Ocak deyince akla belirli bir hastalıkla uğraşan aile gelir. Bu ailenin tedavi ile uğraşan fertlerine ocaklı adı verilmektedir. Bu ocaklı, tedavi etmek kudretini ailesinden kan yoluyla alır. Bunun için bir öğrenim ve eğitim devresine ihtiyacı yoktur.*” İfadeleriyle, ocak ve aile bağlantısına dikkat çekmiştir (Acıpayamlı, 1968:5). Pek çok hastalıkla ilgilenen ocak sahipleri bu güçlerini, kan bağına dayalı akrabalarından veya manevi bağa dayalı ocak sahiplerinden el alma yoluyla elde etmektedirler. Ocak sahipleri yaptıkları işi bu yolla kutsal bir kökene dayandırmakta ve uyguladıkları tedavi tekniği de inanca dayalı bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır. Tanrısal kökenli tedavi uygulamaları ağırlıklı olarak Şamanizmle ilişkilendirilmekle onun manevî yönü vurgulanırken diğer taraftan tedavi uygulamasının sözlü gelenekle aktarılması hem bilginin kaynağını hem de uygulama tekniklerini çeşitlendirmektedir (Çolak, 2024: 66). Halk hekimliğinde ocak veya ocaklı olarak eş anlamda kullanılan iki kelime ile adlandırılan kişiler, bir veya birkaç hastalığı iyi edebilme gücüne sahip olduklarını söyleyen, bu işin metotlarını bilen kişilerdir. Bu kimseler ekseriyetle bir yatırın etrafındaki evde, köylerde yaşarlar veya o yatırın soyundan gelirler. Hatta bazen ünlü bir yatırın bulunduğu köyün bütün halkı ocaklı olarak şifa dağıtabilir (Duvarcı, 1990:34-39). Konuya benzer bakış açısıyla yaklaşan Boratav, sağaltma yöntemlerini büyüklük işlemler olarak değerlendirmiş ve belirli şeyleri yedirmek, içirmek, vücudun ağrıyan yerine şu veya bu maddeyi sürmek, bağlamak gibi yöntemlerle sağaltma hadisesinin gerçekleştirildiğini ifade etmiştir (Boratav, 1994:113).

Ocaklı, tedavi etme kudretini ailesinden almış olsa da el alma ve el verme sadece babadan oğula değildir. Çünkü Ocaklı Ana’lar da söz konusudur. Ocaklı aileden olmayan bir kimseye de el verilebilir. Ocaklık geleneği özelde ailelerce sürdürülür ve “el verme, el alma” yöntemi ile gerçekleşir.

Bir kişinin ocaklı sayılabilmesi için işi bilen birisinden el alması gerekmektedir. Ocaklı kişi yaşlandığını hissettiği an kendisine yakın bulduğu birisine el verir. El verme veya el alma işlemleri bazen çok sade olabileceği gibi bazen de tören şeklinde, çeşitli duaları okuyarak veya el verdiği kişinin ağzına tükürerek olmaktadır (İçli, 2013:98). Bazıları el verirken elini öptürür, el verdiği kişinin ağzına ya da eline tükürür, elini yalatır veya eliyle el vereceği kişiye su içirir (Öngel, 1997: 11). Ocaklı olan kişi, erkek ya da kadın olabilir ki tedavi sürecinde bu durum hastaların tercih olarak erkek ya da kadın olarak ocaklı kişiyi tercih etmesine de vesile olmaktadır; yani erkek hastalara erkek ocaklılar, kadınlara da kadın ocaklılar bakar (Karakaş, 2015:322).

Divan-ı Lugati't Türk'te *ocaq*, *ocaqlandı*, *ocaqlıq* gibi ifadelerle karşılanan ve günümüzde halk hekimi vazifesi gören ocakların kökenleri, kamlık geleneğine dayanmaktadır (Erdi-Yurteser, 2005:351). Bilindiği üzere kamlar, bulunduğu toplum içerisinde dini vazifelerinin yanı sıra, şairlik, büyüculük, münecimlik, hastalık sağaltımı gibi vazifeler yüklenmişlerdir. Çuvaşlarda *yumsı*, Başkurtlarda *osok*, Doğu Türkistan'da *duahan*, Özbeklerde *bahşı/bakşı*, Kazak ve Kırgızlarda *bakşı*, *uçuk*, *kurçak uçuk*, *ak uçuk*, Tatarlar *bahçı*, *tamırçı*, *sınıkçı*, Gagauzlar *okuyucu*, Azerbaycan'da *efsuncu*, Bulgaristan Türkleri'nde *bakımca*, gibi isimlerle adlandırılan ocak ve ocaklılar, hangi isimle nitelendirilirse nitelendirilsin eski Türk kamlarının bir devamı olarak görülürler. Bu halk hekimleri, medeniyetin daha alt seviyede olduğu bazı bölgelerde eski Türk kamlarının görevlerini aynen ya da büyük oranda gerçekleştirmeye devam ederken; medeniyetin daha ileri safhalarını yaşayan bölgelerde ise daha sınırlı vazifelere sahiptirler. Ayrıca bu halk hekimlerinin vazifelerini gerçekleştirmeleri esnasında takındıkları tavır ve uygulamalarda, eski Türk kamlarının büyük etkisi olmakla birlikte, etkilendikleri diğer kültürlerin de tesirlerini görmek mümkündür (Kumartaşlıoğlu, 2016:177-180).

İnsanoğlu var olduğu günden beri uzun ve sağlıklı yaşamın sırlarını arayıp durmuş ve ölümsüz olmayı düşlemiştir. Bu yüzden halk hekimliği insanlık tarihi kadar eskidir. Eski çağlarda insanlar, hastalıkların kaynağını bilmediklerinden Tanrı tarafından cezalandırıldıklarına inanmışlardır. Hastalıklardan kurtulmak için öncelikle Tanrı'ya armağanlar ve kurbanlar sunmuşlardır. Bu sunuları genellikle bir aracı yoluyla Tanrı'ya ulaştırmışlardır. Bu aracı "Kam, Şaman, Efsuncu, Otacı vb." gibi kişilerdir. Bu araçlar aynı zamanda birer şifacı yani halk hekimidir. Aracının bulunmadığı durumlarda ise sunularını ateşe atıp duman yoluyla ulaştırmayı seçmişlerdir. Amaç Tanrı'nın kutunu geri kazanıp hastalıklardan kurtulmaktır. Hastalıklardan kurtulmak için çeşitli sağaltma yöntemleri deneme yanılma yoluyla bulunup günümüze dek kuşaktan kuşağa aktarılarak gelmiştir (Yalçınkaya, 2019:71). Uygulamalarında ocaklıların kendi içlerinde özelleştikleri gözlenmektedir. Yani her ocaklı her hastalıkla ilgilenmez ve her tür halk hekimliği tedavisini uygulamaz. Bazı ocaklılar sadece tek bir hastalığın ya da rahatsızlığın tanı ve/veya tedavisiyle ilgilenirken, bazıları birden fazla rahatsızlığa müdahale ederler. Bazen de bir ocaklı tek bir tedavi yöntemini uygulamaktadır ama o tedavi yöntemi birden fazla rahatsızlık için geçerli kabul edilen bir tedavi yöntemi olabilmektedir (Acar, 2017:56). Tedavi ocakları Türkiye'nin tüm yörelerine yayılmış durumdadır. Günümüzde sayıları azalmış olsa da, geçmişte hemen her yerleşim biriminde çeşitli ocaklar bulunmaktaydı.

Makalemizin temelini oluşturan sağaltma ocağı kavramı; herhangi bir hastalığı, genellikle sihrî yollarla tedavi eden ve kendine ait sağaltma yöntemleri kullanan kişiyi ifade etmektedir. Gazipaşa ve çevresinde "ocak veya ocaklı olma", sülaleye bağlı olarak ve el verme yöntemiyle gerçekleşmektedir. Bir kimsenin sağaltma ocağı olabilmesi için aynı sülaleden bir kişinin, ocaklı olması ve o kişiye el vermesi gerekmektedir. El verme ise; ocak olan kimsenin aynı sülaleden geleneği devam ettirebilecek olan bir erkek veya kadına, bu sağaltma uygulamasını sürdürmesi konusunda icazet vermesidir. El verme geleneği, ocak olan kişinin avucundan un, tuz ve kül yalama veya geleneği devam ettirecek kişinin ağzına tükürme gibi uygulamalarla gerçekleşmektedir (Öger, 2010:1232).

Türkiye halk hekimliğinde, sağaltma işlemi ırsava yoluyla, parpilama yoluyla, dinsel yolla, bitki kökenli emlerle, hayvan kökenli emlerle ve maden kökenli emlerle yapılmaktadır. ırsava yoluyla yapılan sağaltmada hasta olan kişi sağlıklı bir kişinin yanına yatırılarak kurt kafatasının içerisinde bulunan su ile yıkanmak suretiyle tedavi hedeflenir. Parpilama yoluyla yapılan sağaltmalarda ise, hastaların vücutları çizilir, delinir, dağlanır, kesilir ya da vücutlarına değnek vurulur. Dinsel yolla yapılan tedaviler daha çok ziyaret ve yatırlar vesilesiyle yapılmaktadır. Bitki, hayvan ve maden kökenli emlerle yapılan tedavilerde daha çok hastaya bazı ürünlerin yedirilmesi, içirilmesi ya da vücuduna sürülmesi suretiyle tedavi amaçlanır (Artun, 2012: 243-246).

Bu araştırmanın saha çalışması, Antalya ilinin doğu sınırında yer alan Gazipaşa ilçesi merkez ve kırsal yerleşim birimlerinde gerçekleştirilmiştir. Coğrafi olarak deniz kıyısında yer almakla birlikte yayla yerleşimleri ve Yörük kültürünün hâlen canlı biçimde varlığını sürdürdüğü ilçe, geçim kaynakları açısından tarım ve hayvancılığın belirleyici olduğu bir sosyo-kültürel yapıya sahiptir. Turizm faaliyetlerinin görece sınırlı ve yeni gelişmekte olması, geleneksel yaşam biçimlerinin ve buna bağlı sağaltma pratiklerinin güncel yaşamda varlığını korumasına imkân tanımaktadır. Gazipaşa’da halk hekimliği uygulamaları, özellikle toplum tarafından teşhisi kolay kabul edilen bazı rahatsızlıklarda, modern sağlık kurumlarına başvurulmadan önce tercih edilen bir başvuru yolu olarak öne çıkmaktadır. Kırık-çıkık, boğaz rahatsızlıkları, deri hastalıkları ve benzeri durumlarda ocaklı kişilere müracaat edilmesi, yörede hâlen yaygın bir uygulama alanı bulmaktadır. İlçe nüfusunun görece az olması ve sosyal ilişkilerin yakınlığı, ocaklı kişilere ulaşımı kolaylaştıran etkenler arasında yer almaktadır. Bu bağlamda Gazipaşa ilçesinde, belirli rahatsızlıkları sağaltma yetisine sahip çeşitli ocakların varlığı tespit edilmiştir.

Araştırma süreci, yapılandırılmış bir anket ya da standart mülakat formuna dayanmaktan ziyade, doğal ortamda gerçekleştirilen gözlemler, ocaklı kişilerin uygulama süreçlerine dair anlatıları ve araştırmacının saha deneyimine dayalı notları çerçevesinde yürütülmüştür. Ocaklı kişiler, hangi rahatsızlıkla ilgileniyorlarsa o alana ilişkin bilgilerini, el alma yoluyla edindikleri geleneksel öğretim ve kendi deneyimlerine dayalı olarak uygulamaktadır. Bu ocakların bir kısmında el verme uygulamasının sembolik bir törenle gerçekleştiği, bir kısmında ise sağaltma yetkisinin kan bağı yoluyla aktarıldığına inanıldığı görülmektedir (Kasapoğlu, 2020:101). Çalışma kapsamında sağaltma pratiklerine ilişkin veriler, farklı rahatsızlık alanlarında faaliyet gösteren ocaklıların uygulamaları üzerinden derlenmiştir. Elde edilen bilgiler, sağaltılan hastalık türleri ve kullanılan yöntemler esas alınarak sınıflandırılmış; kaynak şahıslara ilişkin kimlik bilgileri, kişisel mahremiyetin korunması amacıyla kısaltmalar yoluyla verilmiştir. Kaynak şahıslara ait ayrıntılı demografik bilgiler ise çalışmanın sonunda ayrı bir bölümde sunulmuştur. Bu çerçevede ulaşılan ocaklar ve uygulanan sağaltma yöntemleri aşağıda tematik başlıklar altında ele alınmaktadır.

1.Boğaz Kaldırma/ Bademcik Ocağı:

Soğuk algınlığına, enfeksiyona bağlı olarak bademciklerin şişmesiyle insanlar boğaz ağrısı çeker yutkunmakta zorlanırlar. Bununla birlikte bademcik olan kişiye halsizlik de olur. Bademcikteki bu ağrının sağaltımı şu şekilde gerçekleştirilir:

Annesi ölmeden önce “Elimi vereyim, senin olsun.” dediği kızı ocaklı olmuştur. Bu ocaklı elini üfleyerek “El benim elim değil, annemin eli.” deyip üfleyerek ve bazı duaları okuyarak bademciği şişen hastanın bademciğini ovar ve kaldırır. Geçmediği takdirde hasta 2. ve 3. kez gelip ocaklıya bu işlemi gerçekleştirir. Bu işlem gerçekleştikten sonra hasta ocaklıya çabuk iyileşmek adına arılık adı verilen düşük miktarda para verir (Ü.M). Bademcik ocağında uygulanan en genel yöntem rahatsızlığın olduğu bölgeyi yumuşatmaktır. Sağaltma işlemi sırasında büyüsel gücü olduğu düşünülen sözler, Kuran-ı Kerim’deki dualar okunur. Tekrarlan bu sözler ve dualar şamanların rahatsızlıkları sağaltmak için söyledikleri tekerleme ve duaların yeni din ile şekillenerek günümüze ulaşmış şekillerdir (Kasapoğlu, 2020:104). Yapılan başka bir uygulamada hayvansal nitelikli bir em olarak karşımıza çıkan ve ağrılara karşı olumlu bir etkisi olduğu düşünülen tereyağından faydalanılmaktadır. Güneş battıktan sonra sağaltma işlemini gerçekleştiren ocaklı kişi rahatsızlığı aya göstermektedir. Boğazı ağrıyan kişi güneş battıktan sonra ayın altını çıkarılarak boğazı aya gösterilir. Boğaza tereyağı sürülüp yumuşatıldıktan sonra bilinen dualar okunularak bir bez yardımıyla sarılır. Sarılan bez akşamdan sabaha kadar bekletildikten sonra rahatsızlık ortadan kalmış olur. Sağaltımın yapıldığı belirli bir gün yoktur. Sarma işleminin ardından ocaklı kişiye sembolik bir arılık verilir (Kasapoğlu, 2020:105).

2.Yılcık (İlancık) Ocağı:

Gazipaşa’da geçmeyen romatizma ağrılarına “ılancık (yılancık)”denir. Bu ağrılar şiddetli ve vücudun her yerinde gezdiği düşünülen ağrılardır. Yılcık ocağına gelenler genellikle çok ağrı sızı çektiğini söyleyerek gelmektedirler. Hem eşinden hem annesinden el alan ocaklı Cemile Hanım ile yapılan görüşme neticesinde sağaltma işlemini şu şekilde yaptığı görülmektedir:

Ağrı çeken hastayı yatırıp dualar üzerine kırmızı bir şey örtüp dualar okuyarak bıçağın çoğunlukla ters tarafını kullanarak tepeden tırnağa kadar küçük mesafelerle kıyar gibi yapar. Bu işleme

yılcık kıyma denir. Bu şekilde de ağrıların geçtiğini söyler (C.D). Sağaltımda kullanılan bıçak, eski Türk inancının günümüze yansımalarıdır. Eski Türk inancına göre ruhsal ve bedensel olarak insanlara zarar veren kötü ruhlar demirden korkmaktadır. Bu nedenler şamanlar kötü ruhlar ile mücadele ederken demir ile bezenmiş elbiselerini giyerler (Bayat, 2006: 179). Günümüzün şamanı olarak ifade edebileceğimiz ocaklı kişiler de rahatsızlığı bıçak ile korkutarak, Kuran-ı Kerim'den dualar okuyarak vücuttan atmaya çalışmaktadırlar.

Rahatsızlığın teşhisi ve sağaltımı sırasında kimi ocaklar bıçağın yanı sıra “yılcık taşı” olarak adlandırılan taşlardan yararlanmaktadır. Bu taşlar eski Türk inancındaki taş kültürünün günümüze yansımaları niteliğindedir. Taşın yapısında bulundurduğu sağlamlığı ve sertliği gibi özellikleri ile bedeni ve ruhu zarar görmüş kişileri sağlıklarına kavuşturmak amaçlanmaktadır (Karakaş, 2017: 172).

3. Temriye Ocağı:

Temriye, deride oluşan döküntü ve kızarıklıklara verilen addır. Bu deri hastalığı iyileştirilirken temriye olan bölgeye dualar okunur ve birkaç kez tükürülür ya da kalemle yazılır. Geçmezse hasta tekrar gelerek bu işlemi yaptırır. Ocaklı temriye sağaltımında özel bir dua okuduğunu söyler (C.D). Kopya kaleminin ucunu suya batırılıp, dualar okuyarak vücutta rahatsızlık olan bölge mavimsi boyanır. Boyanan yere bir süre su değiştirilmemesi ve portakal, domates, soğan, sarımsak, tavuk ve balığı yedi gün yemeyerek perhiz yapılması söylenir. Sağaltımın yapıldığı belirli gün ve zaman yoktur. Sağaltma işleminin ardından ziyaretçiler isterlerse ocağa sembolik bir arılık bırakılır (Kasapoğlu, 2020:123).

4. Kurşun Dökme Ocağı:

Nazar değdiği düşünülen ve bu sebeple üzerinde ağırlık bulunduğunu ifade eden kişilerin başvurduğu ocaklardır. Görüşme yapılan ocaklı Süleyman Bey, babaannesi ile serçe parmaklarını birbirine takarak; “Verdim, kabul ettim / Aldım kabul ettim” diyerek el almış.

Nazar değdiğini düşünen kişi oturtulur, üzerine bir örtü açılır. Ocaklı, ateşte ısıtılan tavanın içinde kurşunu eritir. Eriyen kurşunu demir tasın içinde bulunan soğuk suyun içine döker. Bu kurşunu dökme işlemi sırayla sağ omuz, sol omuz, belinden, tepesinden aşağı olacak şekilde yedi kere dökülür. Nazar değmişse kurşunlar iğne ya da daha farklı şekiller alır. Nazarı değen kişinin erkek mi yoksa kadın mı olduğunu da ocaklı ortaya çıkan şekillerden bilir. Dökme işlemi gerçekleştikten sonra nazar değen kişi demir tasın içinde kalan sudan üç kez kaşıkla içer, sonra elini suya batırıp üç kez yüzünü yıkar; ardından üç kez sağ omuzundan parmak uçlarına kadar ve sol omuzundan parmak uçlarına kadar ellerini suya batırıp sıvazlar. Daha sonra üç kez sağ dizinden ayak tırnaklarının ucuna kadar ve sol dizinden ayak tırnaklarının ucuna kadar ellerini suya batırıp sıvazlar. İşlem bittikten sonra kalan su ayakaltı olmayacak bir yere dökülür. En son nazar değen kişi ocaklıya arılık ya da “yeğnilik” adı verilen bir para verir (S.G).

Bir diğer ocaklı Feride Hanım, babasının “Elim senin olsun” demesi üzerine babasından el almıştır. Nazar değdiğini düşünen kişi oturtulup üzerine bir örtü açılır. Tepesinin üstünden ateşte ısıtılan tavada kurşun eritilerek demir tasın içinde bulunan soğuk suya dökülür. Nazar varsa iğne şeklini alır. Nazar çoksa ve zamanı geçmişse dökülen kurşun çürür ve bir daha kullanılmaz. Tasta kalan sudan nazar değen kişiye üç kez içtirilir ve o yine o su ile abdest aldırılır, üzerine serpiştirilir. Nazar değen kişi ile ocaklı birlikte dışarıya çıkarlar ve kalan su ayakaltı olmayacak bir yere dökülür. Arılık olarak da bir bardak su ya da şeker aldığını söyleyen ocaklı sağaltma işleminin çoğunlukla olumlu sonuçlandığını ifade eder (F.K). Konu ile ilgili başka bir uygulamada, ocaklı kişi kurşun dökme kabın içerisine buğday taneleri ve su koyar. Başka bir kaptaki ısıtılan kurşun, battaniye ya da bezin altında olan kişinin üstüne getirilir ve içinde su olan kaba dua okunarak dökülür. Kurşun suya döküldükten sonra çeşitli şekillere girer. Suya dökülen kurşun uzun uzun iğne gibi bir şekle dönüşürse dil değdiği söylenir. Dökülen kurşun yuvarlak olursa nazar değdirenin erkek, çukur olursa kadın olduğuna inanılır. Kurşun dökme işi bittikten sonra içine kurşun dökülen su, kurşun döktüren kişiye yalattılır ve su evin içinde çevreye serpiştirilir (Uysal,2008:176).

5. Siğil Ocağı

Halk hekimliği bağlamında siğil, vücudun değişik bölgelerinde küçük kabarcıklar şeklinde ortaya çıkan, zararsız kabul edilen ve nasırsı bir görünüm arz eden deri oluşumlarıdır. Anadolu halk inanışlarında siğillerin çoğu kez soğuk algınlığı, dokunma, nazar ya da kaderle ilgili nedenlerle ortaya

çıktığı düşünölmekte; tedaviler ise dualar, muskalar, çeşitli bitkisel uygulamalar ve ocak pratikleri yoluyla gerçekleştirilmektedir.

Sahada derleme yapmış olduğumuz ocaklı Mazlume Hanım, nesillerdir süregelen tedavi sürecinde el alma işlemini yani tedavi etme yeteneğini babasından almıştır. El alma konusunda babası, kızıyla herhangi bir konuşma gerçekleştirmeyip; kan yoluyla geçtiğini, hatta kızının aynı şekilde sağaltma gerçekleştirdiğini ve kendisinden kan yoluyla kızına geçtiğini söyler. Siğil olan kişi geldiğinde vücutta bulunan siğillerin etrafı kalemle çizilir. Bu işlem gerçekleştirilirken ocaklı dualar okur. Tüm vücudu siğille kaplı hastaların da geldiğini ve tamamının tedavi olup iyileştiğini söyleyen ocaklı, evine misafirlğe gelen kişilerin bile iyileştiğini söylediklerini ifade eder (M.Y). Ocaklı kişiler rahatsızlığı aldatmak, vücuttan çıkarmak için çam pürü, saman çöpü gibi araç gereçler kullanırken, şamanlar yumurta, tavuk, koyun, güvercin, at köpek, bazen de insan kafatası kullanmışlardır (Bayat, 2006:259). Besmele çekildikten sonra vücutta kaç tane siğil varsa çam pürlerinin her birisine üç ya da beş kez “Em ebremü ermen fe innâ mubrimûn (mubrimûne)” duası okunur. Okuma işleminin ardından çam pürleri toprağa gömölür. Çam pürleri toprakta kuruyunca vücuttaki siğiller de kurur. Sağaltım işleminin herhangi bir özel günü ya da zamanı yoktur. Sağaltım işleminin ardından ziyaretçiler sembolik olarak ocağa arılık bırakırlar (Kasapoğlu, 2020:121).

6. Topuk Dikeni Ocağı

Topuk dikenı, halk arasında ayak topuğunda meydana gelen, yürüme ve ayakta durmayı güçleştiren ağırlı bir rahatsızlık olarak tanımlanır. Günlük yaşamı olumsuz etkilemesi sebebiyle halk hekimliği uygulamalarında sıkça karşılaşılan sorunlardan biridir. Anadolu’nun farklı bölgelerinde olduğu gibi Gazipaşa yöresinde de bu rahatsızlığın giderilmesi için ocaklara başvurulduğu bilinmektedir. Ocaklı kişiler, bu tür hastalıkları genellikle hem dua ve niyaz gibi manevi yöntemlerle hem de çeşitli uygulamalarla sağaltmaya çalışmışlardır. Bu yönüyle topuk dikenı, halkın hem inanç hem de deneyim temelli tedavi pratiklerinin iç içe geçtiğı bir örnek olarak dikkat çekmektedir.

Topuk bölgesinde oluşan şiddetli ağrı ve batmaların meydana gelmesi üzerine gerçekleştirilen sağaltma ocağıdır. Siğil sağaltması gerçekleştiren ocaklı tarafından topuk dikenı sağaltması da gerçekleştirilir. Topukta meydana gelen şiddetli batma ve ağrının olduğu bölge ocaklı tarafından dualar edilerek kalemle yuvarlak içine alınır. Ocaklı hastanın kısa bir sürede iyileştiğini söyler (M.Y).

Kutsal kabul edilen hayvanlar arasında topuk dikenı ocağında kılı ile iplik yapılan keçi de bulunmaktadır. Eski Türkler keçileri yer tanrısının hayvanı olarak kabul etmişlerdir. Bu yüzden şamanlar kötü ruhlardan korunmak için yaptıkları ayinlerde ya da matem törenlerinde keçi kurban etmişlerdir. Topuk dikenı ocağının sağaltma işlemlerinde özellikle keçi kılından yapılmış olan iplik kullanımı, eski Türk inancının günümüzdeki etkisinin devam ettiğinin bir göstergesidir (Kasapoğlu, 2020:124).

7. Köstek Kesme Ocağı

Köstek kesme, halk arasında özellikle küçük çocuklarda görölen yürüme gecikmesi, sık düşme veya adımların ağır ilerlemesi gibi durumları açıklamak için kullanılan bir uygulamadır. Bu tür sıkıntılar, çocuğun “köstekli” olduğuna yorulur ve çözüm için sağaltma ocaklarına başvurulur. Ocaklı kişiler, köstek kesme işlemini çoğunlukla makas, ip veya bıçak gibi nesneler eşliğinde, belirli dualar ve ritüellerle gerçekleştirirler. Bu pratik, çocuğun önündeki görünmeyen engelin kaldırıldığına, ayağının açıldığına ve yürüyüşünün kolaylaştığına inanılarak yapılır. Köstek kesme, Gazipaşa yöresinde de halk hekimliğinin önemli örneklerinden biri olup, inanç ile uygulamanın birleştiğı sembolik bir sağaltma yöntemi olarak dikkat çeker.

Ocaklı, annesinden el almıştır. Çocuğunun ayağı dolanıp çok düşmesinden şikayetçi olan kişiler gelir. Çocuğun sağ ve sol ayak bileklerine karşılıklı olacak şekilde kırılabilir ince bir ip bağlanır. Ocaklı bu esnada çocuğun eline yağlanmış bir ekmek parçası verir. Çocuk ekmeğı yerken ocaklı çocuğa sert bir şekilde dokunur ve çocuk düşer, ip kırılır. Sağaltım işleminin ardından ocaklıya arılık olarak bir bardak su ya da arılık verilir (H.K). Başka bir uygulama da şu şekildedir: Çocuklar yürümeye yeni başladıkları sırada sık sık düşerler. Aynı zamanda yürümeye geç başlayan ya da yürüme zamanı geldiğı halde yürüyemeyen çocuklar da vardır. Aileler ise çocukların daha hareketli ve daha düzgün yürümelerini isterler. Böyle durumlarda çocuklara köstek kesme geleneğı uygulanır. Çocuğun yaşadığı bölgede (mahalle, köy, sokak vb.) en hareketli, pratik gençler çağırılır. Çocuğun ayakları bir iple bağlanır ve köstek kesecekler, yüz, yüz elli metre ilerden yarışarak çocuğun yanına

gelirler. Birinci gelen kişi makasla ipi keser. Çocuğun ayağındaki ipler birkaç gün çözülmez. Kösteği kesen kişi de hediyesini aile büyüğünden alır. Bu olaya köstek kesme geleneği denir. Kösteği kesilen çocuğun düşmeden, düzgün bir şekilde yürüyeceğine inanılır (N.U).

Çocuk masaya oturtulduktan sonra ocaklı kişi evin içerisinde Besmele çekip, bildiği duaları okuyarak dolandır. Çocuğun arkasından yaklaşarak ensesine vurur. Bu işlem üç kez tekrar edilir. Sağaltımın yapıldığı belirli gün veya zaman yoktur (Kasapoğlu, 2020:117).

8. Göbek Düşmesi, Eş Çıkması / Düşmesi Ocağı:

Halk hekimliği uygulamaları arasında sıkça karşılaşılan rahatsızlıklardan biri de “göbek düşmesi” ya da halk arasındaki adıyla “eş düşmesi”dir. Günlük yaşamda ağır kaldırma, ani hareketler ya da dikkatsiz beden kullanımı sonucu ortaya çıktığına inanılan bu durum, kişide halsizlik, iştahsızlık, karın ağrısı ve yorgunluk gibi belirtilerle kendini gösterir. Geleneksel anlayışa göre göbek, bedende dengeyi sağlayan merkezlerden biri kabul edilir ve bu merkezin yerinden oynaması, hem fiziki hem de ruhsal sıkıntılara yol açar. Bu nedenle göbek düşmesi, sadece bedensel bir rahatsızlık olarak değil, aynı zamanda yaşam düzenini etkileyen bir sorun olarak görülmüş; farklı bölgelerde çeşitli yöntemlerle sağaltılmaya çalışılmıştır.

Ocaklı Sultan Hanım, yakın bir komşusunun “Elim senin olsun” demesi üzerine komşusundan el almıştır. Yoğun karın ağrısı ile gelen hastanın göbek deliğinin olduğu yere su dolduğu iddia edilir. Ocaklının görevi de bu suyu boşaltarak göbeği ya da eşini yerine getirmektir. Ocaklı, hastayı sırtüstü yatırır; karnına yağ ile masaj yapar, ardından un elenen eleği hastanın karnına bastırıp beş dakika kadar bekletir. Ardından demir bir tasın içine yakarak bir pamuk yerleştirir ve vakit kaybetmeden hastanın karnına direkt yapıştırır. Ocaklı bu tası hastanın çekmemesi gerektiğini ve zamanla tasın kendisinin düşmesini beklemesi gerektiğini söyler. Bunları yaparken dualar eder. Bu sağaltma işlemi gerçekleştirildikten sonra arılık olarak para verilir (S.Ö).

Göbek düşmesinde çıkan eşin yerini tespit etmek ve olması gerektiği yere yerleştirmek en önemli husustur. Bu amaçla eş ve çıktığı yeri yumuşatmak için zeytinyağı, sabun gibi ürünler kullanılmaktadır. Sağaltımda zeytinyağının kullanılması, iklim ve bitki örtüsünün ocakların sağaltma yöntemleri üzerindeki etkisini göstermektedir. Rahatsızlığı olan kişi sırt üstü yatırılır. Sıkma zeytinyağı ile ocaklı kişi elini yağladıktan sonra göbek deliğinin içerisine işaret parmağını sokar. Göbek yerine oturuncaya kadar parmak, göbek deliği içerisinde çevrilir. Ocaklı kişi göbeğin yerine oturup oturmadığını göbek deliğinin içerisindeki eşin atıp atmadığıyla anlamaktadır. Eğer göbek (eş) yerine oturduysa atmaya başlar. Göbeğin yerine oturtulması işleminin ardından göbeğe sabun bağlanarak hasta hiçbir yerden destek almadan ayağa kaldırılır. Göbek üzerine bağlanan sabun birkaç saat bekletilir. Sağaltımın yapıldığı belirli gün ve zaman yoktur. Sağaltım işleminin ardından ocağa sembolik bir arılık bırakılır (Kasapoğlu, 2020:107). Besmele çekildikten sonra bilinen dualar okunurken göbeğe sabun sürülerek ovulur. Göbek deliğinin üzerine içi ateşle ısıtılmış bardak kapatarak vakumlanır. Göbek yerine geldiği zaman şikâyeti olan kişinin hem karnının, hem de belinin ağrısı geçmiş olur. Yukarıdaki işlemin başarısız olması durumunda göbek su toplamıştır. Rahatsızlığın bu durumda ocaklı kişi, göbekteki suyu alması için mantiriş (mart inciri) yaprağını tavada alt üst eder. Yaprığı ortasından ikiye ayırarak göbeğin üstüne kapatır. Mantiriş yaprağı bir gece göbekte bekletilerek göbeğin suyunu alması sağlanır. Ertesi gün dualar okunurken göbeğe sabun sürülerek ovulur. Ardından göbek deliğinin üstüne bardak kapatarak vakumlama işlemi yapılır. Bu sayede eş yerine oturtulmuş olur. Sağaltımın yapıldığı belirli gün ve zaman yoktur. Sağaltma işleminin ardından rahatsızlığı olan kişiler sembolik olarak arılık bırakarak ocaktan ayrılırlar (Kasapoğlu, 2020:107).

9. Tenge / Kalça Ağrısı Ocağı:

Gazipaşa yöresinde halk arasında “tenge” adıyla bilinen kalça ağrısı, özellikle ağır işlerde çalışanlarda ve yaşlılarda sık rastlanan bir rahatsızlıktır. Bu ağrı, günlük yaşamı zorlaştırdığı için halk arasında önemli görülür. Gazipaşa’da insanlar, böyle durumlarda şifa bulmak amacıyla kalça ağrılarına bakan ocaklara başvururlar. Ocak sahipleri, dua okuyarak ve çeşitli geleneksel yöntemler uygulayarak ağrıyı hafifletmeye çalışır. Bu nedenle “Tenge / Kalça Ağrısı Ocağı”, Gazipaşa’da halk hekimliği uygulamalarının dikkat çeken örneklerinden biridir.

Kalçanın içindeki kasta olan şiddetli ağrıların sağaltıldığı ocaktır. Ocaklı dövme işlemi gerçekleştirilen demir havanın (dibegin) tokmağı ile hastanın kalçasının ağrıyan bölgesine dualar ederek bastırıp masaj yapar, demir o ağrıyı alır diye bir ifadede bulunmuştur (S.Ö).

10. Kırık-Çıkık Ocağı:

Gazipaşa’da halk arasında önemli bir yere sahip olan ocaklardan biri de “kırık-çıkık ocağı”dır. Kol, bacak veya başka bir uzuvda meydana gelen kırık ve çıkıklar, geçmişte çoğu zaman doktora götürülmeden önce bu ocaklara emanet edilmiştir. Ocak sahipleri, tecrübe ve geleneksel bilgilerle kemikleri yerine oturtur, sargılar yapar ve dua okuyarak iyileşmeye katkı sağlar. Bu uygulama, modern tıbbın yaygınlaşmadığı dönemlerde Gazipaşa halkı için büyük bir ihtiyaç olmuş; günümüzde ise kültürel bir miras olarak önemini korumuştur.

Kemik kırılmasında yapılacak olan ilk uygulama, kırılan bölgeyi tam olarak tespit etmek ve dışardan eller yardımıyla kırılan kemiği eski hizasına getirmektir. Daha sonra kırık olan bölgenin üzerine, acısını hafifletebilmek amacıyla tatlı bir madde “bal, pekmez, şekerli hamur...” sürülür ve kırık olan bölgenin üzeri bir bezle sarılır. Kırılan bölge, eğer vücudun ayak ve kol kısmında ise; sarılan bezin üzerine, “seyik” adı verilen dört tane tahta parçası veya düzgün çita koyularak, kırık olan bölge çevrelenir ve ipe sıkıca bağlanır. Aradan bir gün geçtikten sonra sıkıca bağlanan ipler gevşetilir. Buradaki amaç şişen bölgeyi biraz olsun rahatlatmaktır. Kırılan bölgenin ağrısı, sona erdikten sonra sargı tam olarak çıkarılır. Kırılma kollarda meydana gelmişse, kırık olan bölgenin üzeri sarıldıktan sonra kol, ikiye bükülerek bir bez yardımıyla boyuna asılır. Buradaki amaç kolu hareket ettirmemektir. Kolun ağrısı, tamamen hafifledikten sonra sargı çıkarılır. Kırılma vücudun gövde kısmında meydana gelmişse: Kırılan bölgenin üzerine tatlı bir madde sürüldükten sonra, bu bölge, vücudu çevreleyecek kadar büyük olan bir bez veya bandaj ile sarılır. Hastanın bu aşamadan sonra hareket etmeden yatması önemlidir. Daha sonra ağrılar hafifleyince sargı çıkarılabilir. Halk arasında, kemik hastalıkları konusunda hekim görevini üstlenen kişilere, “sınıkcı” denir. Sınıkcılık görevini üstlenen kişilerin tabiatüstü güçlerinin olduğuna inanılmaz. Sınıkcıya giden hastalar, tedavi olduktan sonra arılık “buğday, altın, para...” bırakırlar (Uysal,2008:162).

Vücudun herhangi bir bölgesinde eklem çıkması meydana gelebilir. Bu durumda; yumurtanın beyaz kısmı, sarısından ayrılır ve beyaz saydam olan kısım, tuzla karıştırılarak bir bezin üzerine dökülür. Bu karışım çıkık olan bölgenin üzerine sarılır. Hasta bu şekilde bir gün bekletilir. Sarılan bu karışım, çıkık olan bölgeyi yumuşatır ve daha sonra eller yardımıyla müdahale yapılarak, çıkık olan eklem, yerine getirilmeye çalışılır. Eğer eklem, yerine getirilemiyorsa; eklem üzerine, balık yağı sürülür ve hasta bir gün daha bekletilir. Balık yağının yumuşattığı bölgeye, yeniden dışardan müdahale yapılarak, çıkık olan eklem, yerine getirilir. Çıkık olan bölgenin üzerine bal sürülür ve üzeri, hafif olmasından dolayı kartonla kapatılarak hava alması önlenir. Hasta, ağrıları iyileşinceye kadar sargı çıkarılmaz. Eklem çıkması, omuz bölgesinde gerçekleşmiş ise; koltuk altına herhangi bir destek “yastık” konulur ve kol, bir bez yardımıyla boyuna asılır. Böylece omuz bölgesinin, dengede kalması sağlanır. Eğer koltuk altına bir destek konulmazsa; omuz, aşağıya doğru düşük kalır ve yerine gelmez. Yerine getirilmiş olan omuza, tatlı bir madde “bal, pekmez...” sürülerek üzeri bezle sarılır (Uysal,2008:162).

Dedesinin “-Ben öldükten sonra bu işi sen yap” demesi üzerine dedesinden el alan ocaklı Sultan Hanım, halen kırık-çıkık sağaltma işlemini gerçekleştirmektedir. Kolu, ayağı, tırnağı vb. noktalarında çıkık olan hastaların çıkık olan bölgesine yağ sürülüp masajlar yapılarak çıkık olan eklem yerine getirilir ve ardından ocaklı o bölgeyi bezle sarar ve bir haftada iyileştiğini belirtir. Kırık sağaltmasında ise ocaklı tarafından kırık olan bölgeye yine zeytinyağı sürülerek masaj yapılır ve bir bezle bağlarken kargı veya bir tahta parçası ile destekleyip sabit kalmasını sağlar. Bir ay içerisinde de iyileşeceğini söyler. Arılık olarak ocaklıya para verilir (S.Ö).

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Gazipaşa ilçesinde gerçekleştirilen bu araştırma, halk hekimliği geleneğinin temel kurumlarından biri olan sağaltma ocaklarının günümüzde yalnızca geçmişe ait bir uygulama olarak değil, canlı ve işlevsel bir kültürel yapı olarak varlığını sürdürdüğünü ortaya koymaktadır. Çalışma kapsamında tespit edilen boğaz kaldırma, yılanlık, temriye, kurşun dökme, siğil, topuk diken, köstek kesme, göbek düşmesi, kalça ağrısı (tenge) ve kırık-çıkık ocakları, halkın gündelik sağlık sorunlarına karşı geliştirdiği geleneksel çözüm yollarının çeşitliliğini ve sürekliliğini göstermektedir. Bu bulgular, Türk halk hekimliği literatüründe ocak kurumunun sürekliliğine işaret eden çalışmalarla büyük ölçüde örtüşmektedir (Acıpayamlı, 1968; Boratav, 1994; Kumartaşlıoğlu, 2016).

Araştırmada elde edilen veriler, sağaltma sürecinde dua, muska ve niyaz gibi manevi unsurların; tereyağı, sabun, zeytinyağı, keçi kılı ve taş gibi maddi araçlarla birlikte kullanıldığını ortaya koymuştur. Bu durum, halk hekimliği pratiklerinin yalnızca inanca dayalı değil, aynı zamanda deneyim ve gözleme dayanan çift yönlü bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Masaj, ovma, vakumlama, bıçakla sembolik kesme ve kurşun dökme gibi uygulamalar ise sağaltma pratiklerinin ritüel, sembolik ve performatif boyutlarını görünür kılmakta; bu yönüyle halk hekimliği uygulamalarının sağlık antropolojisi bağlamında değerlendirilmesi gerektiğini düşündürmektedir (Artun, 2012; Karakaş, 2015).

Gazipaşa örneği, modern sağlık hizmetlerine erişimin mümkün olduğu bir yerleşimde dahi halkın sağaltma ocaklarına başvurmaya devam ettiğini göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Bu tercih, yalnızca tedavi beklentisiyle açıklanamayacak bir olgudur. Aksine güven ilişkileri, sosyal yakınlık, kültürel alışkanlıklar ve aidiyet duygusu gibi unsurların bu yönelimi belirgin biçimde etkilediği anlaşılmaktadır. Nitekim benzer tespitler, farklı yörelerde gerçekleştirilen halk hekimliği araştırmalarında da dile getirilmiştir (Duvarcı, 1990; İçli, 2013).

Çalışmada öne çıkan bir diğer önemli bulgu, ocaklılık geleneğinin “el verme” yoluyla kuşaktan kuşağa aktarılmasıdır. Bu aktarım biçimi, sağaltma bilgisinin bireysel bir beceri olmanın ötesinde, belirli kurallar, inançlar ve toplumsal kabuller çerçevesinde sürdürülen kültürel bir miras olduğunu ortaya koymaktadır. El verme geleneği, ocak kurumunun sürekliliğini sağlayan temel mekanizmalardan biri olarak, halk hekimliği pratiklerinin toplumsal meşruiyetini de pekiştirmektedir. Sonuç olarak Gazipaşa'daki sağaltma ocakları, yalnızca hastalıkların tedavi edildiği mekânlar değil; aynı zamanda toplumsal ilişkilerin güçlendirildiği, kültürel değerlerin aktarıldığı ve yerel kimliğin yeniden üretildiği önemli merkezlerdir. Bu yönüyle ocaklar, Anadolu halk kültürünün derin köklerinden beslenen ve geçmiş ile günümüz arasında köprü kuran kurumsal yapılar olarak değerlendirilebilir. Gazipaşa örneği, halk hekimliği çalışmalarında ocakların yalnızca sağlık bağlamında değil, kültürel antropoloji ve halkbilimi perspektifleriyle birlikte ele alınması gereken özgün bir araştırma alanı sunduğunu göstermektedir.

Tablo 1. Kaynak Şahısların Demografik Özellikleri

Adı Soyadı	Yaş	Yerleşim Yeri	Öğrenim Durumu / Meslek
Ümmü Maden	70	Muzkent Köyü	Okuma-yazma yok
Cemile Durusoy	73	Muzkent Köyü	Okuma-yazma yok
Süleyman Göçeroğlu	50	Gökçesaray Köyü	İlkokul
Feride Küçükbalı	64	Güney Köyü	İlkokul
Mazlume Yılmaz	75	Göçük Köyü	Okur-yazar
Havva Kaplan	66	Güney Köyü	İlkokul
Sultan Özkurt	65	Esenpınar Köyü	Okur-yazar
Nermin Uysal	62	Gazipaşa	Yüksekokul

KAYNAKÇA

- Acar, H. V. (2017). Türk halk hekimliğindeki ocak çeşitleri. *Lokman Hekim Dergisi*, 7(2), 54-72.
- Acıpayamlı, O. (1968). Türkiye folklorunda halk hekimliği ve özellikleri. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 26(1-2), 1-9.
- Artun, E. (2012). *Türk halkbilimi*. Karahan Kitabevi.
- Bayat, F. (2006). *Ana hatlarıyla Türk şamanlığı*. Ötüken Neşriyat.
- Boratav, P. N. (1994). *100 soruda Türk folkloru*. Gerçek Yayınevi.
- Bulut, S. (2012). Anadolu ağızlarında kullanılan kalıp sözler ve bu kalıp sözlerin kullanım özellikleri. *Turkish Studies*, 7(4), 1117-1155.
- Çolak, F. (2024). Sağaltma ocakları üzerine bir köken miti ve Kuskan'da Kengi ocağı. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 17(Özel Sayı), 66-76.
- Duvarcı, A. (1990). *Halk hekimliğinde ocaklar*. Milli Folklor, 1(7), 34-38.

- Ekici, M. & Öger, A. (2007, 17-19 Ekim). *Türklerde ocak kültü ve bu kültürün Alevilik inancına yansımaları* [Tam metin bildirisi]. 2. Uluslararası Türk Kültür Evreninde Alevilik ve Bektaşilik Bilgi Şöleni, Ankara, Türkiye.
- Erdi, S., & Yurteser, S. T. (2005). *Divânu Lugâti 't-Türk*. Kabalcı Yayınevi.
- İçli, A. (2013). Türk kültüründe ocak anlayışı ve Ergani Deringöze Köyü'ndeki bir ocaklı aile. *Karadeniz Dergisi*, 0(18), 95-101.
- İnan, A. (1986). *Tarihte ve bugün şamanizm: Materyaller ve araştırmalar*, (3. Baskı). Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Karakaş, A. (2015). Osmaniye halk hekimliğinde ocaklar ve bunlara bağlı uygulamalar. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(31), 320-336.
- Karakaş, R. (2017). Türk mitolojisinde taş kültü. F. A. Turan & M. Ozan (Ed.). *Türk mitolojisine giriş* içinde (s. 161-180). Gazi Kitabevi.
- Kasapoğlu, E. (2020). *Antalya ili Alanya, Gazipaşa, Gündoğmuş ve Akseki ilçelerindeki sağaltma ocakları ve uygulamaları* (Tez No: 644912). [Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi]. Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Kumartaşlıoğlu, S. (2016). *Türk kültüründe ateş ve ocak kültü*, (1. Baskı). Kömen Yayınları.
- Öger, A. (2010). Tarsus ve çevresinde sağaltma ocakları ve bunlara bağlı uygulamalar. *Turkish Studies*, 5(1), 1231-1246.
- Öngel, G. (1997). *Denizli halk hekimliğinde ocaklar* (Tez No: 62015). [Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi]. Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Uysal, Y. (2008). *Gazipaşa'da folklor ve halk edebiyatı ürünleri* (Tez No: 219243). [Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi]. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Yalçınkaya, F. (2019). Halk hekimliğinde sağaltma yöntem ve teknikleri. *Uluslararası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 70-80.